

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kettunen, Jaana

Title: Fenomenografia

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 tekijät ja Tietoarkisto

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Kettunen, J. (2021). Fenomenografia. In J. Vuori (Ed.), Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/teoreettis-metodologiset-viitekehukset/fenomenografia/>

Fenomenografia

Jaana Kettunen ([viittausohje \[fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/kvaliohjeet/#Viittausohje\]](#))

Lukuaika noin 3 min

Fenomenografisen tutkimuksen tarkastelun kohteena ovat ihmisten erilaiset käsitykset tutkittavasta ilmiöstä. Tavoitteena on kuvailla, analysoida ja ymmärtää käsitysten välisiä suhteita, ennen muuta paljastaa kokemuksissa tai käsityksissä ilmenevää variaatiota. (Marton 1981.)

Fenomenografia kehittyi alkujaan Ference Martonin ja hänen tutkimusryhmänsä työstä Göteborgin yliopistossa 1970-luvun alkupuolella. Fenomenografian juuret ovat opetuksen tutkimuksessa, mutta sitä on sovellettu useilla muillakin aloilla.

Keskeistä fenomenografialle on näkökulma, että on olemassa yksi maailma, jonka ihmiset ymmärtävät eri tavoin. (Marton 1981.) Epistemologisesti eli tietoteoreettisesti tämä merkitsee sitä, että todellisuutta ei voida tutkia sellaisenaan, vaan sitä voidaan lähestyä ihmisten kokemuksen ja ymmärryksen avulla. Tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä kuvataan täten epäsuorasti, sellaisena kuin tutkimuksen kohderyhmään kuuluvat ihmiset sen kokevat tai käsittävät. Ihminen tarkastelee jotakin ilmiötä aina tietyssä kontekstissa ja käsittää siksi vain osan siitä.

Fenomenografiassa oletuksena on, että on olemassa vain tietty rajallinen määrä tapoja kokea tai käsittää jokin tietty ilmiö. Lisäksi ajatellaan, että nämä tavat ovat loogisessa suhteessa toisiinsa. Fenomenografiassa tunnustetaan, että yksilöillä voi olla useampi kuin yksi käsitys jostakin ilmiöstä, ja että heidän käsityksensä voivat muuttua ajan kuluessa tai jopa eri tilanteissa.

Fenomenografisen analyysin tulos on jäsentynyt kuvaus tutkimuksen kohderyhmän ilmiötä koskevien kokemusten ja käsitysten eroista. Usein se tiivistetään taulukkoon, jossa nämä erot on esitetty toisiinsa loogisessa suhteessa olevina kategorioina eli luokituksina. Lisäksi kategoriat kuvataan usein hierarkiana, joka laajenee suppeista ja yksinkertaisista käsityksistä laaja-alaisempiin ja kehittyneempiin. Huomio kiinnitetään niihin tekijöihin, jotka erottavat kategoriat toisistaan. Kategoriat eivät saa mennä limittäin toistensa kanssa ja niiden tulee olla loogisessa suhteessa toisiinsa.

Vaikka fenomenografinen tutkimus perustuu analyysiin yksilön kuvauksista tutkittavasta ilmiöstä, perimmäinen tarkoitus on luoda kuvaus kollektiivisesta näkökulmasta (Marton & Pong 2005). Toisin sanoen fenomenografisen tutkimuksen tulokset kuvaavat käsitysten variaatiota, joka ilmenee tietyissä tutkittavien joukossa.

Aineiston keruu ja analyysi

Fenomenografinen aineiston analyysi on aineistolähtöinen. Luokittelurunkona ei käytetä teoriaa eikä tavoitteena ole teoriasta johdettujen olettamusten testaaminen. Tulkinta muodostuu vuorovaikutuksessa aineiston kanssa, ja aineisto toimii kategorisoinnin pohjana.

Fenomenografisessa tutkimuksessa aineiston koko on yleensä pieni ja rajattu. Osallistujia on tyypillisesti korkeintaan muutamia kymmeniä. Kuten muussakin laadullisessa tutkimuksessa, fenomenografisessa tutkimuksessa voidaan tutkimusaineistoa kerätä eri tavoin. Perinteinen ja yleisin

aineistonkeruumenetelmä on haastattelu. Muita käytettyjä menetelmiä ovat esseetyyppiset kirjoitelmat, kyselyt ja ryhmähaastattelut. Lisäksi voidaan käyttää havainnointia ja piirustuksia, mutta näiden käyttö on harvinaisempaa. Keskeisintä aineistonkeruussa on kysymyksenasettelun avoimuus. Avoin kysymyksenasettelu mahdollistaa persoonallisen kokemuksen kuvaamisen, jotta erilaiset käsitykset voivat tulla ilmi aineistosta (Marton & Booth 1997).

Fenomenografinen analyysi koostuu karkeasti jaotellen kahdesta päävaiheesta. Aineiston litteroinnin ja aineistoon tutustumisen jälkeen ensimmäisessä vaiheessa tunnistetaan ja kuvataan osallistujien käsityksiä tai kokemuksia heidän ilmaisemiensa merkitysten valossa. Fenomenografisen analyysin ydin on tutkittavien erilaisten lausumien vertailu eli niiden erojen ja yhtäläisyyksien jatkuva etsiminen. Erilaiset käsitykset tutkittavasta ilmiöstä saavat hahmonsä vertailun kautta.

Toisessa vaiheessa keskitytään tunnistamaan merkitysten välisiä suhteita, eli niitä laadullisia eroja, joiden suhteen käsitykset eroavat toisistaan. Erojen avulla käsityksiä kuvaavat kuvauskategoriat voidaan laittaa hierarkkiseen järjestykseen. (Åkerlind 2005; Marton & Booth 1997). Kukin kuvauskategoria kertoo jotain erilaista tavasta kokea ilmiö. Kun kuvauskategorioita ja niiden välisiä suhteita luodaan, palataan useasti takaisin lukemaan aineistoa. Analyysiin liittyy jatkuva vertailu aineiston ja kehittyvien kuvauskategorioiden välillä.

Kuvauskategoriat muodostavat fenomenografisen tutkimuksen päätuloksen (Marton 1981). Martonin ja Boothin (1997) mukaan kuvauskategorioiden tulee täyttää seuraavat kolme laatukriteeriä: 1) Jokaisen kategorian tulee selkeästi kuvata erilaista kokemusta ilmiöstä. 2) Kategorioiden tulee olla hierarkkisessa ja loogisessa suhteessa toisiinsa. 3) Aineiston vaihtelua kuvaavien kategorioiden tulee olla määrältään rajattu ja mahdollisimman pieni.

Lisätietoja

Lähteet ja muuta kirjallisuutta

- Marton, Ference (1981) Phenomenography – describing conceptions of the world around us. *Instructional Science* 10, 177–200.
- Marton, Ference & Shirley Booth (1997) *Learning and Awareness*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Huusko, Mira & Susanna Paloniemi (2006) Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37:2, 162–173.
- Kettunen, Jaana & Päivi Tynjälä (2018) [Applying phenomenography in guidance and counselling research \[https://doi.org/10.1080/03069885.2017.1285006\]](https://doi.org/10.1080/03069885.2017.1285006). *British Journal of Guidance & Counselling* 46:1, 1–11. <https://doi.org/10.1080/03069885.2017.1285006>
- Åkerlind, Gerlese (2005) [Variation and commonality in phenomenographic research methods \[https://doi.org/10.1080/07294360500284672\]](https://doi.org/10.1080/07294360500284672). *Higher Education Research & Development* 24:4, 321–334. <https://doi.org/10.1080/07294360500284672>